

พระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำภาคกลาง
Buddhism and cultural identity of Thai Song Dam central region

ชลพรรณรัตน์ ดิษบรรจง¹

Khonthanrat Ditbanjong

บุญร่วม คำเมืองแสน

Boonruam Khammuangsaen

Received February 13, 2020 & Revise May 15, 2020 & Accepted June 24, 2020

บทคัดย่อ

ไทยทรงดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์อันโดดเด่นในเรื่อง ความเชื่อ วิถีชีวิต พิธีกรรมและประเพณี ขอบเขตในการปริทรรศน์ครั้งนี้เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำภาคกลาง ชาวไทยทรงดำเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้ความเชื่อ วิถีชีวิต พิธีกรรมและประเพณีมีการปรับเปลี่ยนไปในขั้นตอนของการปฏิบัติ มีความเชื่อเรื่องภูผแห่งกรรม มีการประพฤติปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไป แต่ก็ยังคงให้การนับถือและผีบรรพบุรุษควบคู่กันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี ซึ่งนำไปสู่คุณธรรมในข้ออื่น ๆ เช่น สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 อปริหานิยธรรม 7 สาราณียธรรม 6 หลักพิธีกรรม 5 ทิศ 6 มงคล 38 หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ หิริโอตตปปะ ความซื่อสัตย์ ความอดทนอดกลั้น ความสามัคคี ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความมีระเบียบวินัย ความสำรวม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ความเมตตาอารี และการพึ่งตนเอง

คำสำคัญ : 1.พระพุทธศาสนา, 2.อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, 3.ไทยทรงดำ

Abstract

Thai Song Dam is an ethnic minority with its significant identity religion consists of spirit worship, to Thai Song Dam people culture. The scope of this periscope is a study of Buddhism and cultural identity of the central Thai Songdam. Since Thai Song Dam ethnic population has been living in Thailand for a while then they have applied Buddhism as well as the local of dominantly Thai people in term of getting to know on what are Buddhism ceremony protocols and also experienced in Dharma. Today they still believe in both worship spirits of ancestors and

¹ นิสิต คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

E-mail : kip.nanmanas@gmail.com

Buddhism. The old belief tradition of worship spirits of ancestors leads and maintains them on good thought of be grateful to parents and ancestors, together with Buddhism Dharma to maintain their beautiful minds of being calm, honest, patience, unity, humbleness, kindness, discipline and sufficiency by applying Buddhism's doctrine of “Ongbak 4”, “The Four Principles Virtuous Existence”, “Apologetics 7”, “Pure Thought 6”, “The Fifth Infantry”, “Six Directions”, “Auspicious 38”, “Middle Path”, “Individualism”, “Three Fold Guides” and “Modesty Patch”.

Keywords: 1.Buddhism, 2.Cultural Identity, 3.Thai Song Dum.

บทนำ

“ไทยทรงดำ หรือผู้ไทดำ หรือลาวโซ่ง” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทยที่เรียกตนเองว่า ไทหรือไต (TAI) มีถิ่นกำเนิดบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย เป็นแคว้นอิสระปกครองตนเองแต่มีการส่งส่วยบรรณาการให้กับลาวเวียดนามและจีน ซึ่งเป็นเมืองที่เรียกว่า เมืองสามฝ่าย (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบ, 2507, หน้า 17) ภายหลังสงครามในประเทศจีน ชาวไทยทรงดำผู้เป็นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือรักสงบ มีความเป็นอยู่เรียบง่าย มีจิตใจโอบอ้อมอารี ผูกพันกับวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ ผูกพันกับความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีดั้งเดิม บางส่วนจึงได้อพยพลงมาอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ประเทศลาว และทางตอนเหนือของเชียงใหม่ ต่อมาภายหลังได้อพยพเข้าสู่ตอนกลางของประเทศไทยในจังหวัดเพชรบุรีหลายครั้ง ครั้งแรกเมื่อเนื่องด้วยเหตุผลทางสงคราม ปี พ.ศ.2323 ตรงกับสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นชาวไทยทรงดำเมืองม่วย เมืองทันต์ (พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี, 2551, หน้า 127 - 129) ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2335 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นชาวไทยดำเมืองแฉ่ง เมืองพวน และครั้งที่ 3 ปี พ.ศ.2371 ในสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นชาวไทยทรงดำเมืองแฉ่ง ครั้งที่ 4 ปี พ.ศ.2381 และครั้งที่ 5 ปี พ.ศ.2425 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นชาวไทยทรงดำจากแคว้นพวน หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ โดยอพยพชาวไทยทรงดำมาอยู่ที่จังหวัดเลย และพิษณุโลก ต่อมาชาวไทยทรงดำที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีได้อพยพแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย อาทิ สุพรรณบุรี นครปฐม อุทัยธานี พิษณุโลก เลย กาฬสินธุ์ สกลนคร สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

ชาวไทยทรงดำที่ได้อพยพเข้ามาสู่ตอนกลางของประเทศไทยในจังหวัดเพชรบุรีนั้น ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมทั้งทางด้านความเชื่อ ด้านวิถีชีวิต ด้านพิธีกรรม และด้านประเพณี ได้อย่างเหนียวแน่น ต่อมาเมื่อครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้สร้างพระราชวังที่ประทับ และทรงโปรดให้สร้างวัดมหาสมณารามไว้ที่เขาวังแห่งนี้ด้วย (สมุตราชนบุรี, 2468, หน้า 172) ต่อมาปี พ.ศ.2402 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้ควบคุมการก่อสร้างวัดแห่งนี้ ได้นำชาวไทยทรงดำมาเป็นแรงงานก่อสร้างด้วย เมื่อสร้างพระนครคีรีเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จแปรพระราชฐานมาพักที่พระนครคีรี ทำให้ชาวไทยทรงดำที่ทำหน้าที่ตักน้ำกินและน้ำใช้ไปไว้บนพระนครคีรี และต้องตักน้ำขึ้นไปให้พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในวัดเขาวัง (พระนครคีรี) ได้ใช้ด้วย เมื่อได้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ จึงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาพุทธมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานกันว่า น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับชาวไทยทรงดำ (กานต์ทิศา สีหมากสุก, 2558) เมื่อชาวไทยทรงดำอยู่ในสภาพแวดล้อมด้วยความเป็นพุทธไม่ว่าจะเป็นทั้งวัดและระบบโรงเรียนที่อิงคำสอนทาง

พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ ตลอดถึงวัฒนธรรมของคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาค่อยๆซึมซับ เข้าไปในวิถีชีวิต ความเชื่อประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำมากขึ้น จนกระทั่งทำให้เกิดการปรับตัวและแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความเชื่อ และพิธีกรรมที่ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีได้อย่างลงตัวจนกระทั่งกลายเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำในปัจจุบันนี้

ชาวไทยทรงดำมีการอพยพย้ายถิ่นฐานไปในที่ต่างๆ หลายครั้ง ชาวไทยทรงดำก็ยังคงรับอิทธิพลในด้านการดำเนินชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมในแต่ละท้องถิ่นที่อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำจึงมีลักษณะของการผสมผสานเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น

พระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำภาคกลาง

1. พระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต

ก่อนที่ชาวไทยทรงดำจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ชาวไทยทรงดำไม่มีศาสนา มีแต่การนับถือผี และผูกพันกับเรื่องขวัญเป็นอย่างมากโดยเชื่อว่าผีเป็นผู้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาชีวิต และอาจลงโทษให้ถึงแก่ความตายได้ ผีที่ชาวไทยทรงดำให้ความสำคัญมากที่สุดคือผีบรรพบุรุษ ส่วนผีบ้านผีเรือนจะเป็นผีที่ดูแลบ้านเรือนและคนในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำยังนับถือแกน ซึ่งเปรียบเสมือนเทพเจ้า เชื่อว่าแกนเป็นผู้สร้างโลกและลิขิตชะตาชีวิตของชาวไทยทรงดำ หากใครทำดี แกนก็จะบันดาลความสุขความเจริญในชีวิต หากใครทำชั่ว แกนก็จะลงโทษ และยังเชื่อว่า แกนเป็นผู้สร้างขวัญให้อยู่ในร่างของมนุษย์ มีสถานะเป็นนามธรรมที่กำหนดให้ร่างกายเคลื่อนไหวและทำงานได้ เมื่อขวัญหายไปไม่อยู่กับตัว ก็เกิดการเจ็บป่วย แม่เมดจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับร่าง นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังมีความเชื่อในไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เครื่องรางของขลัง และคาถาอาคม (ไกร มั่นเพชร. 2561, สัมภาษณ์)

เมื่อชาวไทยทรงดำภาคกลางได้หล่อหลอมความเชื่อในวิถีชีวิตในรูปแบบเดิมที่มีการนับถือผี ผสมผสานเข้ากับความเชื่อในพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวไทยทรงดำหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นวิถีชีวิตของไทยทรงดำก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง มีการทำบุญ มีการนิมนต์พระร่วมในพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตด้านการแต่งกาย วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว วิถีชีวิตด้านการบริโภค และวิถีชีวิตด้านที่อยู่อาศัย

1.1 วิถีชีวิตด้านการแต่งกาย

ชุดแต่งกายของไทยทรงดำ มี 2 ประเภท คือ เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวันกับสำหรับสวมใส่ในงานประเพณี คือ

เสื้อก้อม ใช้สำหรับใส่เดินทางหรือใส่สำหรับประกอบพิธีกรรมในงานเล็กๆ สำหรับผู้ชายจะใส่กับกางเกงส้วงอี หรือกางเกงขาวสิดำ ส่วนผู้หญิงใส่คู่กับผ้าซิ่น

เสื้ออี เป็นชุดยาวคลุมเข่า สวมใส่ในพิธีสำคัญๆ หรืองานมงคล และงานศพ เพื่อแสดงสถานภาพของตัวเอง ด้วยการสวมเอาด้านที่มีสีสันทสวยงามไว้ข้างใน เมื่อเจ้าของเสื้อเสียชีวิต เสื้ออีจะถูกนำมาใช้คลุมโลงศพ และสวมเสื้ออีด้านที่มีสีสันทสวยงามไว้ข้างนอก เป็นเสมือนหนึ่งว่าให้ทุกคนทำความดีด้วยใจ และความดีที่ทำนั้นไม่ได้สูญเปล่าไปไหน หลังจากพระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกซึมในวัฒนธรรมมากขึ้น จึงเกิดความเชื่อใน

เรื่องกฎแห่งกรรม คือถึงแม้ร่างกายจะสูญสลายแต่จิตที่กอร์ปด้วยกรรมดีย่อมนำไปเกิดในภพภูมิที่ดี ซึ่งชาวไทยทรงดำเชื่อว่าพญาแทนจะรับตัวผู้ทำดีไว้และให้อยู่ด้วย

ผ้าของชาวไทยทรงดำจะใช้สีดำหรือสีครามเข้มเป็นสีพื้นหลักของผืนผ้า โดยมีความเชื่อเรื่องหลักสัจธรรมของชีวิต คือ ความตายและการพลัดพราก เพื่อให้ลูกหลานชาวไทยทรงดำไม่ตกอยู่ในความประมาทในการดำรงชีวิต บนผืนผ้าสีดำอาจมีลวดลายจากการทอ หรือลายปัก หรือลายปะผ้า ลวดลายบนผ้าของชาวไทยทรงดำสื่อความหมายที่เป็นคติ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีแบ่งเป็น 6 ประเภท ได้แก่

ลายพันธุ์พฤกษา สื่อความหมายถึงอัตลักษณ์ของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น ลายแตงโม เป็นลายแนวตั้งสลับระหว่างเส้นเดี่ยวบางๆ เส้นคู่ติดกัน เส้นคู่ห่างกัน และเส้นเดี่ยวบางๆ สลับกันตลอดผืน สื่อความหมายถึงการเกิด การมีคู่ และการพลัดพราก ไม่ให้มีการยึดติดกับการดำรงชีวิต อัตลักษณ์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีลายขอกูด ลายดอกจันทร์ ลายดอกเต้า ลายดอกผักแว่น ลายดอกพรหม ลายงา ลายดอกพิกล และลายขาบัว

ลายสัตว์ เกิดจากจินตนาการเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องบุญคุณ ถิ่นกำเนิด ความเคารพยำเกรง ความรัก ความสวยงาม การคุ้มครอง ความคิดถึง และอำนาจวาสนา เช่น หมาย้า ลายตานกแก้ว ลายนาคลายแมงมุม ลายผีเสื้อ ลายลิง ลายม้า ลายแมงป่อง ลายปลา ลายช้าง ลายสิงโต ลายงูเห่า ลายกบ ลายหน้าเสือ ลายปู

ลายเครื่องมือเครื่องใช้ เกิดจากการจินตนาการของผู้หญิง เช่น ลายข้าวหลามตัด

ลายสถานที่ เป็นลวดลายที่เกิดจากความผูกพันระหว่างไทยดำกับพระพุทธศาสนา เช่น ลายโบสถ์ ลายธรรมาสัน และลายใบเสมา เป็นลวดลายที่อธิบายถึงความเป็นวัด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป ซึ่งแสดงถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนา ลวดลายนี้ชาวไทยทรงดำถือเป็นลายศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่นำมาใช้สอยจริงในชีวิตประจำวัน แต่จะเก็บรักษาไว้เป็นมรดก หรือใช้สำหรับถวายพระในโอกาสต่างๆ เท่านั้น

ลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายดอกลอย ลายสายรุ้ง

ลายปัจจุบัน เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา เช่น ลายหยาเหือน หรือลายจิ้งจก สื่อถึงการมีชีวิตที่เรียบง่าย ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เปรียบเสมือนกับชาวไทยทรงดำที่ยอมรับในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำมาปฏิบัติได้อย่างดี

ในการใส่เสื้อผ้าที่ต้องติดกระดุม ชาวไทยทรงดำนิยมใช้กระดุมเป็นลักษณะกลมหัวแหลมคล้ายเมล็ดผักนึ่ง ซึ่งสื่อความหมายถึง ความเรียบง่ายของผักนึ่งที่สามารถเกิดได้ในทุกท้องที่ ไม่ว่าจะมียาน้ำมากหรือน้ำน้อยก็ยังดำรงชีวิตได้ ส่วนจำนวนเม็ดกระดุมนิยมติดเป็นจำนวนเลขคู่ สื่อความหมายถึง การเกิดมาเพียงตัวคนเดียว ถึงจะมีคู่ก็ต้องจากกัน ให้ระลึกอยู่เสมอว่ามีแต่ตัวคนเดียว ให้พึ่งตนเองให้ได้ ให้มีจิตเป็นกุศล ให้หมั่นทำความดี เพราะความดีเป็นที่พึ่งของเรา เมื่อถึงเวลาตายไปแล้วก็ย่อมสามารถรายงานความดีที่ได้ปฏิบัติมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ต่อพญาแถนได้ (ไกร มั่นเพชร. 2561, สัมภาษณ์) ตรงกับพุทธศาสนสุภาษิตว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” หรือ “อตตา หิ อตตโน นาโถ”

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายจึงมีการปรับเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามชาวไทยทรงดำก็ยังคงแต่งกายด้วยชุดสีดำ (เสื้อฮี) ในการประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธีเสนเรือน ส่วนการแต่งกายในประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ชาวไทยทรงดำจะแต่งกายด้วยชุดสุภาพตามความเหมาะสมในแต่ละโอกาส แต่สามารถสวมใส่เสื้อฮีไปร่วมงานได้

อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทยด้าแฝงด้วยคุณธรรมเกี่ยวกับ สัจธรรมของชีวิต มงคล 38 (ความไม่ประมาท) หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ สาราณียธรรม 6 การปล่อยวาง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสำรวม และความอดทนอดกลั้น

1.2 วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยทรงดำเนินให้ความสำคัญในเรื่องความกตัญญูทวดเทวี (นิमितต สาธูรพานิ กตัญญูเทวีตา) ให้มีการหมั่นระลึกถึงพระคุณพ่อแม่ ถึงแม้ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้ว ด้วยการแสดงออกในการไหว้พระพรพบุรุษที่มีการสวดแทรกในทุกพิธีกรรม เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาท จะมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระอุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดาและญาติพี่น้อง หากผู้ใหญ่ยังมีชีวิตอยู่ ให้มีอัยยาศัยรู้จักคุณและตอบแทนพระคุณท่าน เคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอนที่ดีที่ถูกต้อง และน้อมนำไปปฏิบัติ ส่วนบิดามารดาก็มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรทั้งทางโลกและทางธรรม ตลอดถึงการเกื้อกูลญาติ

จะเห็นได้ว่า ในวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ชาวไทยทรงดำเนินให้รู้จักการปฏิบัติหน้าที่ของตนในครอบครัว รู้จักการเสียสละ ตลอดถึงการตอบแทนพระคุณ ด้วยการเช่นไหว้พระพรพบุรุษในกระถางห้องเช่นเดียวกับความเชื่อและวิธีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ที่มีการสอนให้รู้จักการปฏิบัติหน้าที่ของตนในครอบครัว รู้จักการเสียสละ เน้นความกตัญญูทวดเทวีต่อผู้มีพระคุณ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว การดำเนินวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว สอดคล้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่อง ความกตัญญูทวดเทวี มงคล 38 พรหมวิหาร 4 ทิศ 6 ศีล 5 หลักมัชฌิมาปฏิปทา หิริโอตตปปะ และความสามัคคี

1.3 วิถีชีวิตด้านการบริโภค

การบริโภคอาหารไทยทรงดำเนินอดีต นิยมหาอาหารใกล้ตัวที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ เช่น พืช ผักต่างๆ ที่บริโภคส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อในพิธีกรรม ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช่น หยวกกล้วย สื่อถึงความสัมพันธ์ที่ดี นิยมใช้ในพิธีกินตอง (พิธีแต่งงาน) ผ้า (สำหรับมัดสีเชียว) สื่อถึงความบริสุทธิ์ด้านจิตใจ ความสามัคคีปรองดอง

ด้านการบริโภค ขนมหวานก็ยังมีการสื่อความหมายต่อความเชื่อในพิธีกรรมเช่นกัน เช่น ขนมรวมมิตรในพิธีแต่งงาน หมายความว่า การรวมมิตรของทั้งสองฝ่าย ขนมหอยสังข์ หมายถึง เงินทองและเกียรติยศ ขนมหัน หมายถึง การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น (กานต์ทิศา สีมหากสุก, 2558 หน้า 72)

การบริโภคในปัจจุบัน ไทยทรงดำเนินยังคงบริโภคตามรูปแบบเดิม แต่มีชาวไทยทรงดำเนินบางส่วนก็ลดละ เลิกการบริโภคเนื้อสัตว์ (ทานมังสวิรัต) เนื่องจากอิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมในพระพุทธศาสนา จึงไม่ปรารถนาที่จะเบียดเบียนชีวิตสัตว์ (ไกร มั่นเพชร. 2561 : สัมภาษณ์)

คุณธรรมในวิถีชีวิตด้านการบริโภคสอดคล้องตามแนวพระพุทธศาสนาในเรื่องของ มัชฌิมาปฏิปทา ทิศ 6 มงคล 38 พรหมวิหาร 4

1.4 วิถีชีวิตด้านที่อยู่อาศัย

เรือนไทยแบบเดิมของไทยทรงดำเนิน มีลักษณะเป็นเรือนทรงกระดองเต่า สันของหลังคาหันไปในทิศเดียวกัน (วิระ อินพันทัง, 2554, หน้า 173) สร้างด้วยวัสดุหาได้ง่ายในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง ลักษณะบ้านเรือนทรงนี้ สื่อถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับเต่าที่เคยมีบุญคุณด้วยการสอนบทสวดถวายแด่เถา (กานต์ทิศา สีมหากสุก, 2558 หน้า 56) ส่วนของหลังคามักประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นกิ้งก่ายเขาควายไขว้กัน เพื่อเป็น

สัญลักษณ์สื่อถึงความอดทน ความสำเร็จ และความปรองดองในสังคมดั้งเดิมของไทยทรงดำ ภายในตัวบ้านจะมีห้องกะล่อห้อง เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำมากขึ้น ภายในเรือนบางครอบครัวจะมีหิ้งพระ หรือห้องพระ สำหรับสวดมนต์ภาวนา และนั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาทางจิตใจ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยซึ่งผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์เดิมกับพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นหลักธรรม เรื่อง มัชฌิมาปฏิปทา ความกตัญญูกตเวที และหลักไตรลักษณ์

2. พระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ด้านความเชื่อในพิธีกรรม

ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” และความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” เพราะเชื่อว่าผีเป็นเทพเจ้าผู้คอยพิทักษ์รักษาและให้คุ้มครองการดำรงชีวิตของไทยทรงดำตั้งแต่เกิดจนตาย โดยถ่ายทอดความเชื่อออกมาในรูปของพิธีกรรม หากปฏิบัติดีผีก็คุ้มครอง หากทำชั่วผีก็ลงโทษ ผีดังกล่าวได้แก่ พญาแถน แถนทั้งแปด ผีฟ้า ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ส่วนขวัญ มีสถานะเป็นนามธรรม ผลักดันให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้ เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อไทยทรงดำ ความเชื่อดั้งเดิมของไทยทรงดำก็มีการปรับเปลี่ยน มีการเพิ่มเติมและประยุกต์เข้าไปในการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อในพิธีกรรมปัจจุบันจึงเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมดั้งเดิมกับพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบใหม่ พิธีกรรมตามความเชื่อที่ชาวไทยทรงดำยังคงยึดถือปฏิบัติในปัจจุบัน มีดังนี้

2.1 ความเชื่อในพิธีกรรมการเกิด

ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการเกิดที่สืบทอดกันมานั้น ไทยทรงดำยังคงเชื่อว่า แถนหล่อ เป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นจากเมืองแถน แถนชาต เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิต แล้วส่งมาเกิดในโลกมนุษย์ แถนแนน เป็นผู้กำหนดขวัญแก่มนุษย์ และมีหน้าที่กำหนดระยะเวลาของมนุษย์ (เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2542 , หน้า 37) หลังจากเด็กเกิดมาแล้ว จะมีพิธีไหว้ผีเรือนเพื่อบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษหรือผีเรือนทราบ โดยญาติจะจัดเตรียมขันหมากพลู ให้แก่หมอตำแยเข้าไปไหว้ในกะล่อห้อง เมื่อเด็กอายุ 2-3 เดือน จะมีการจัดพิธีสู่ขวัญเด็กก่อน เพื่อเป็นการรับขวัญ เชื่อว่าผีแม่เกิดจะไม่มารบกวนเด็ก เด็กจะมีสุขภาพดี (กานต์ทิศา สี่หมากสุก, 2558 หน้า 250)หลังจากนั้น จะมีการโกนผมไฟ เพื่อเอาสิ่งไม่ดีออกจากตัวเด็ก (ไกร มั่นเพชร. 2561 , สัมภาษณ์)

ปัจจุบันชาวไทยทรงดำมีความเชื่อตามอย่างชาวพุทธว่า ควรให้แม่ที่จะคลอดบุตรกินน้ำต้มดอกบัว ซึ่งผ่านพิธีกรรมบวชนาค คือดอกบัวที่นาคได้ถือเวียนรอบโบสถ์ก่อนเข้าอุปสมบท โดยมีความเชื่อว่าการให้คลอดลูกง่าย ปลอดภัย เด็กที่คลอดออกมาจะเป็นเด็กที่ดี มีศีลธรรม ระหว่างทำการคลอด จะทำการเช่นไหว้บอกกล่าวแถนและผีบรรพบุรุษ หลังจากนั้น พ่อแม่จึงนำวันเดือนปีเกิดเด็กไปให้พระที่วัดทำการตั้งชื่อให้เด็ก

ความเชื่อด้านพิธีกรรมการเกิดของไทยทรงดำในยุคนี้นอกจากความเชื่อเดิมเกี่ยวกับแถน เป็นผู้สร้างมนุษย์ และกำหนดชะตาชีวิตแล้ว ชาวไทยทรงดำยังมีความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาว่าการเกิดและชะตาชีวิตเป็นเรื่องของการกระทำของมนุษย์ทั้งทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม) ซึ่งทำให้มีพิธีกรรมที่เป็นการผสมผสาน จากการผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่อง กรรมและผลของกรรม ความกตัญญูกตเวที หลักศีลธรรม 5

2.2 ความเชื่อในพิธีกรรมการตาย

ตามธรรมเนียมเดิมในพิธีกรรมการตายของไทยทรงดำไม่มีพิธีสงฆ์ เมื่อคนไทยทรงดำเสียชีวิตลงญาติก็อาบน้ำศพ เปลี่ยนเสื้อผ้าให้ใหม่ หลังจากนั้นก็นำศพไปบรรจุโลง โดยเอาเสื้อฮิประจำของผู้ตายคลุมโลง เสื้อฮินี้จะเป็นเสื้อประจำตัวของชาวไทยทรงดำที่สามารถสวมใส่ได้ทั้งสองด้าน หากสวมใส่งานปกติจะเอาด้านที่มีลวดลายไม่สวยงามออก โดยเอาด้านที่มีลวดลายสวยงามไว้ด้านใน ซึ่งแตกต่างจากการนำเสื้อฮิมาใช้คลุมโลงศพจะกลับเอาด้านที่สวยงามออกมา ญาติจำทำพิธีบอกกล่าวให้พญาแถนได้รับรู้ถึงความดีที่ผู้ตายได้ทำไว้ก่อนเสียชีวิต พร้อมทั้งขอให้พญาแถนรับผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ แต่ในปัจจุบันจะมีการปฏิบัติตามธรรมเนียมพิธีของพระพุทธศาสนา สอดแทรกด้วย คือ จะมีการรดน้ำศพก่อนการนำศพบรรจุโลง หลังจากบรรจุศพใส่โลงแล้ว จะนิมนต์พระมาสวด แต่ในปัจจุบันจะนำศพไปตั้งที่วัด กำหนดตั้งศพไว้นานเท่าใดขึ้นอยู่กับฐานะทางครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะดีมักตั้งศพไว้หลายวัน แต่ชาวบ้านทั่วไปจะตั้งศพไว้ 3 วัน ส่วนผู้นำพิธีศพเดิมใช้ลูกเขยจริง แต่ปัจจุบันอาจว่าจ้างบุคคลอื่นมาเป็นเขยแทนได้ แต่ผู้รับจ้างเป็นเขยต้องเป็นผู้รู้อักษรไทยคำและขั้นตอนในพิธี ญาติจะนิมนต์พระมาสวดอภิธรรม 3- 9 วัน มีการสวดและถวายผ้าบังสุกุลก่อนนำศพไปเผา และอาจมีลูกหลานผู้ตายบวชน้ำศพ ตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา การเผาศพแต่เดิมจะกระทำกันตรงเชิงตะกอนบริเวณป่าช้า (ป่าแหว่) ปัจจุบันจะทำการเผาศพที่เมรุทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย (ถวายผ้าบังสุกุลและเลี้ยงพระ) และสามารถเก็บเถ้ากระดูกไปทำพิธีที่ป่าแหว่ได้เลย ในวันเผาศพ ก่อนพระอาทิตย์ตกดิน ญาติจะทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือน (ไกร มั่นเพชร. 2561 , สัมภาษณ์) เพื่อเชิญขวัญหรือวิญญาณให้มาอยู่ในกะล่อห้อง ในพิธีนี้บางครั้งครอบครัวจะนิมนต์พระมาสวดด้วย จากนั้นต้องทำพิธีเสนกวัดกว้าย ด้วยการทำความสะอาดบ้านเรือน แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมของไทยทรงดำกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน

จากอัตลักษณ์ด้านความเชื่อในพิธีกรรมการตายที่ชาวไทยทรงดำปฏิบัติในทุกวันนี้ สะท้อนถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่อง สัจธรรมของชีวิต ความกตัญญูตเวที มงคล 38

2.3 ความเชื่อในพิธีปาดตง

พิธีปาดตงเป็นพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ปฏิบัติเฉพาะคนภายในครอบครัวเท่านั้น พิธีปาดตงจะทำปีละ 2-3 ครั้ง จุดมุ่งหมายเพื่อให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วคุณต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ให้บุตรหลานได้รู้จักการตอบแทนบุญคุณให้เหมือนกับช่วงเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่ ผู้ยกอาหารเซ่นไหว้มอบให้เป็นหน้าที่สะใภ้ เพราะทำหน้าที่เป็นผู้ปรุงอาหาร นอกเสียแต่ว่าสะใภ้จะมีบุตร บุตรก็จะเป็นผู้ทำหน้าที่ยกอาหารเซ่นไหว้แทน ในการเซ่นไหว้จะมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ เมื่อทำพิธีปาดตงเสร็จเรียบร้อยแล้ว คนในบ้านก็ยกอาหารมารับประทานได้ (ไกร มั่นเพชร. 2561 , สัมภาษณ์) บางครอบครัวมีการนิมนต์พระสงฆ์สวดพุทธมนต์ที่บ้านพร้อมเลี้ยงอาหารพระ หรือไปทำบุญที่วัดควบคู่กันไป ซึ่งเป็นพิธีการที่ปลูกฝังให้ทำเป็นประจำ เพื่อปลูกจิตสำนึกแห่งความดี เมื่อได้เข้าไปอยู่ในสังคมก็จะปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไป ไม่ว่าในสังคมการศึกษา สังคมการงาน แม้กระทั่งในชุมชนที่อยู่อาศัย คุณธรรมที่แฝงไว้ในพิธีกรรมนี้ สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่องทศ 6 มงคลชีวิต 38 ประการ ความสามัคคี และความกตัญญูตเวที เป็นต้น ชาวไทยทรงดำบางครอบครัวอาจนิมนต์พระสงฆ์เพื่อทำการสวดพุทธมนต์ร่วมด้วย

2.4 ความเชื่อในพิธีปาดตงข้าวใหม่

พิธีปาดตงข้าวใหม่เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นในช่วงของการเก็บเกี่ยวข้าวต้นฤดูในครั้งแรกของปีนั้นๆ ลูกหลานจะนำข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวได้มานั้น ไปเซ่นไหว้ผีพ่อแม่ผีบรรพบุรุษกินกันก่อน พิธีนี้นิยมทำกันทุกปี

ปัจจุบันบางครอบครัวนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพุทธมนต์ที่บ้านพร้อมเลี้ยงอาหารพระ ถือเป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต์แทนพระคุณ ชาวไทยทรงดำยังเชื่อว่าทำให้ชีวิตของผู้ปฏิบัติมี ความเจริญก้าวหน้าและมีความสุข และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากขึ้น (บุญมี ปาริชาติ, 2546 ,หน้า 113) การปฏิบัติในพิธีปาดตงข้าวใหม่นี้แฝงด้วย คุณธรรมเกี่ยวกับ ความกตัญญูกตเวทิต์ ทิศ 6 มงคล 38

2.5 ความเชื่อในพิธีเสนเรือน

พิธีเสนเรือนเป็นพิธีเช่นไหว้ผีบ้านผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน ชาวไทยทรงดำ ถือว่าเป็นพิธีที่มีความสำคัญที่สุดที่ชาวไทยทรงดำต้องปฏิบัติ พิธีนี้จะทำกัน 2-3 ปีต่อครั้ง เพื่อแสดงความกตัญญู กตเวทิต์ต่อผีบรรพบุรุษ ความกตัญญูต่อผีเรือนที่ได้ปกป้องรักษาดูแลคนในบ้านให้มีความสุขมีความปลอดภัย มีความ เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และให้คนในตระกูลเดียวกันได้รู้จักกัน สัตว์ที่เช่นไหว้ต้องเลี้ยงเองและฆ่าเอง ถ้า ครอบครัวใดขาดการเช่นไหว้ก็มักจะเกิดเรื่องไม่ดีอยู่เป็นประจำ ในการประกอบพิธีเสนเรือนนั้นชาวไทยทรงดำจะ ประกอบพิธีกรรมทั้งเสนเรือนผู้ท้าวและเสนเรือนผู้น้อย ในพิธีเสนเรือนผู้ท้าวใช้ควายเป็นเครื่องเช่นไหว้หลัก สัตว์ ที่ใช้ในพิธีเช่นไหว้นั้น จะเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้ และต้องฆ่าเอง (สุกัญญา จันทะสุน, 2538.) แต่ในปัจจุบันเมื่ออิทธิพล จากการเผยแพร่ธรรมะ วัดเข้าไปสร้างอยู่ในชุมชนไทยทรงดำมากขึ้น คนไทยทรงดำจึงดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่ง ธรรมะมากขึ้น โดยเฉพาะศีล 5 ทำให้ใช้เนื้อสัตว์ที่เช่นไหว้ โดยหาซื้อจากท้องตลาดแทน บางครอบครัวนิมนต์ พระสงฆ์มาสวดพุทธมนต์ที่บ้านพร้อมเลี้ยงอาหารพระ บ้างก็ไปทำบุญที่วัดควบคู่กันไป

หลักคุณธรรมในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้ สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เรื่อง ความกตัญญู กตเวทิต์ ความสามัคคี ทิศ 6 มงคล 38 หลักพิธีกรรม 5 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สาราณียธรรม 6 อปริหานิย ธรรม 7

2.6 ความเชื่อในพิธีเสนตัว หรือเสนเรียกขวัญ หรือเสนแก้เคราะห์

เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวไทยทรงดำทำให้กับผู้ป่วย ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ผู้มีอาการเจ็บป่วย นอกจากจะเนื่องด้วยวัยและเกิดจากภาวะตามธรรมชาติแล้ว บางรายอาจเกิดจากผีลงโทษเพราะทำความผิด เมื่อ เจ็บป่วย ขวัญก็จะออกจากร่าง และหากขวัญออกจากร่างนานๆ ผู้ป่วยอาจเสียชีวิตได้ จึงจำเป็นต้องเรียกขวัญ กลับมา มีการเช่นไหว้บอกกล่าวและอ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากแค้นและผีบรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันเนื่องจาก ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ทำให้พิธีเสนตัวมีการเพิ่มขึ้นตอนการขอขมาแก่เจ้ากรรม นายเวร (อัศววัฒน์ บุญสูงเพชร. 2561 ,สัมภาษณ์)

ลักษณะของพิธีเสนตัว เป็นการจรรยาขวัญทั่วทุกสารทิศตามที่ต่างๆ ชาวไทยทรงดำมักเรียก พิธีกรรมนี้ว่าเสนมาเร ก็มี เนื่องจากการเฝ้าวตามหาขวัญไปเรื่อยๆ (อภิญวัฒน์ โพธิ์สาร , 2552 ,หน้า 207) เมื่อตามขวัญกลับมาอยู่ในร่างแล้ว ผู้ป่วยจึงจะหายป่วย ดำรงชีวิตได้ตามปกติ นับเป็นการต่ออายุ ผู้ทำพิธีหากเป็น หญิงเรียกว่าแม่มด ถ้าเป็นชายเรียกว่า พ่อมด ก่อนทำพิธีผู้ป่วยต้องนำเสื้อผ้าที่อยู่เป็นประจำไปให้หมอ เพื่อทำพิธี ขึ้นเสื้อ เพราะเชื่อว่าขวัญจะกลับเข้าสู่เสื้อโดยเอาเสื้อไว้กับพ่อมดหรือแม่มด หลังจากนั้นพ่อมดหรือแม่มดก็จะ เลือกวัดตีทำพิธีซึ่งไม่ตรงกับวันตายหรือวันเผาของบิดาผู้ป่วย มิฉะนั้นผู้ป่วยอาจจะเสียชีวิตได้

ก่อนทำพิธีพ่อมดหรือแม่มดจะต้องนำของเช่นไหว้ใส่ตะกร้าบอกกล่าวแก่แค้นและผีบรรพบุรุษ หลังจากเสร็จพิธี มีการยกตะกร้าที่ประกอบพิธีด้วยข้าวปลาอาหารและผลไม้ไปมอบให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ปัจจุบันนิยมยกไปวางไว้บริเวณทางสามแพร่ง หลังจากนั้นญาติพี่น้องผู้ป่วยจะร่วมกันยกกระบวณแหรับขวัญ โดย

สวมหมวกให้ผู้ป่วยและนำผ้าแดงขาวมาทากันกันขวัญหนี ลูกหลานก็จะนำเงินมามอบให้เพื่อเป็นการต่ออายุ พร้อมเลี้ยงอาหารแก่เพื่อนบ้าน ส่วนการประกอบพิธีเสนตัวในปัจจุบันนั้น ได้นำพิธีทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ซึ่งจะเห็นได้จากการนำผู้ป่วยไปสะเดาะเคราะห์ ทำบังสุกุลเป็นบังสุกุลตาย ทำบุญใส่บาตร ถวายสังฆทาน ปลอยนกปล่อยปลา อุทิศให้กับเจ้ากรรมนายเวร ส่วนใหญ่จะทำหลังจากประกอบพิธีเรียกขวัญตามรูปแบบเดิมแล้ว (อัครวัฒน์ บุญสูงเพชร. 2561 , สัมภาษณ์)

จากพิธีกรรมเสนตัว ผ่างด้วยคุณธรรมตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา เรื่อง กรรมและผลของกรรม สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4

กล่าวโดยสรุป จากอัตลักษณ์ความเชื่อในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์เดิม หรือเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการผสมผสานของพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความเมตตาปราณี และเรื่องของกรรมดีกรรมชั่ว เป็นต้น

3. พระพุทธศาสนากับอัตลักษณ์ด้านประเพณีของชาวไทยทรงดำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีความเชื่อในเรื่องของการนับถือผีมาแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นผีแถน ผีบ้านผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ หากใครปฏิบัติดี ผีก็จะบันดาลความสุขและความเจริญให้ ตรงกันข้าม หากใครประพฤติชั่วทำไม่ดี ผีก็จะลงโทษในรูปแบบต่างๆ ชาวไทยทรงดำจึงมีการเซ่นไหว้ผี ซึ่งออกมาในรูปประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลความเชื่อต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำก็ตาม ความเชื่อดังกล่าวก็ยังได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่น เพียงแต่นำมาผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้บ้าง โดยเฉพาะในอัตลักษณ์ด้านประเพณี บ้างก็เกิดประเพณีใหม่ๆ ขึ้นในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ เช่น พิธีบวช ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.1 ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวชไม่ใช่ธรรมเนียมประเพณีตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำ เมื่อชาวไทยทรงดำได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยและนับถือพระพุทธศาสนา ประเพณีการบวชเกิดขึ้นภายหลังประมาณ 50 - 60 ปี ที่ผ่านมา โดยชาวไทยทรงดำได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา ในประเพณีการบวชนั้น ชาวไทยทรงดำได้นำเอาผสมผสานกับวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีของตน ได้อย่างกลมกลืน เหมาะสม ไม่ขัดแย้งกัน โดยมีการนำความเชื่อเรื่องแถนและผีเรือนเข้ามาเกี่ยวข้องในขั้นตอนประเพณีการบวช เนื่องจากชาวไทยทรงดำผูกพันกับความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ในพิธีจึงต้องมีการเซ่นไหว้แถน บอกกล่าวผีบ้านเรือน แต่ให้ความสำคัญกับแถนมากที่สุด ในพิธีกรรมก็จะจัดโต๊ะรับรองพร้อมวางหมอนไว้ สำหรับเชิญแถน และยังให้เกียรติแถนเป็นประธานในพิธีกรรม (ไกร มั่นเพชร. 2561 , สัมภาษณ์) นอกจากนั้นก็ทำตามธรรมเนียมทางพระพุทธศาสนา การบวชจะมีการโกนผม นาค การทำขวัญนาค นำนาคเข้าโบสถ์ทำพิธีบวชในอุโบสถหลังจากนั้นมีการทำบุญเลี้ยงฉลองพระใหม่ เป็นต้น

เมื่อเด็กชายอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ จะเข้าพิธีบวช ก่อนบวชประมาณ 15 วัน เด็กจะต้องเข้าฝึกฝนท่องบทสวดและรู้จักใช้ชีวิตของสมณเพศ ตลอดถึงช่วยเหลือกิจกรรมภายในวัด

นอกจากชาวไทยทรงดำจะยึดถือประเพณีการบวชพระแล้ว ชาวไทยทรงดำยังส่งเสริมให้ลูกหลานบวชเณร บวชหน้าไฟในพิธีศพ ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการตอบแทนพระคุณบิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีการบวชของชาวไทยทรงดำถึงแม้จะมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีอันเป็นอัตลักษณ์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่ก็ผ่างไปด้วยเป้าหมายเดียวกันคือ “ความกตัญญูกตเวที”

3.2 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ในอดีต เป็นอุบายเพื่อให้หนุ่มสาวได้พบปะกัน ชาวไทยทรงดำจะหยุดงาน 5 วัน หนุ่มๆจะไปเที่ยวตามหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีการไปเป็นกลุ่ม มีการเป่าแคนเชิญชวนหญิงสาวในหมู่บ้านให้ออกมารำแคน หากหนุ่มสาวคู่ใดถูกใจกันก็อาจนำไปสู่การแต่งงานต่อไป เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคี และสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน (อัครวัฒน์ บุญสูงเพชร. 2561 , สัมภาษณ์)

ปัจจุบันประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยทรงดำทำตามแบบวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยทาน ที่วัดทุกวัน ตลอดจนถึงวันสงกรานต์ในปีนั้นๆ มีการถวายผ้าป่า ก่อพระเจดีย์ทราย ประพรมน้ำพระพุทธรูป ซึ่งเป็นความเชื่อมาว่าจะได้ขึ้นสวรรค์ และสร้างพระพุทธรูป สร้างน้ำพระสงฆ์ ตลอดถึงการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ซึ่งมักจะปฏิบัติกันในวันสิ้นวันตรุษ ในระหว่างเทศกาลสงกรานต์ก็จะมีการแสดงความกตัญญูทักท้วงแก่ผู้มีพระคุณด้วยการนำอาหารหรือของจำเป็นสำหรับผู้ใหญ่ไปมอบแก่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และขอพรจากท่าน นิมนต์พระมาสวดบังสุกุลอัฐิบรรพบุรุษของตนในกะล่อห้อง ในช่วงกลางคืนมีการเล่นที่สนุกสนานรื่นเริง เพื่ออนุรักษ์ความสมัครสมานสามัคคีและส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การแต่งกาย ทรงผม ศิลปวัฒนธรรม โดยมีการประกวดธิดาไทยทรงดำ มีการเล่นพื้นบ้าน เล่นสนุกสนานตามประเพณี ได้แก่ รำเหย่ย รำแคน เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมเดิมได้สูญหายไป แต่คงมีการจัดการแสดงโชว์ (เป่าแคน รำแคน) เป็นงานรื่นเริง เพื่อให้ลูกหลานรู้ว่ามรดกวัฒนธรรมดังกล่าวเท่านั้น (ไกร มั่นเพชร. 2561 , สัมภาษณ์)

ในอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ แฝงด้วยคุณธรรม เรื่อง ความกตัญญูทักท้วง ความสมัครสมานสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความเมตตาอารี

3.3 ประเพณีแต่งงานหรือประเพณีกินดอง

ประเพณีแต่งงานดั้งเดิมของไทยทรงดำมีขั้นตอนสำคัญในพิธี 4 ขั้นตอนด้วยกัน (อัครวัฒน์ บุญสูงเพชร. 2561 , สัมภาษณ์) คือ

สอง เป็นการเพ่ง พิจารณา ผู้หญิงที่ตนถูกใจ มักใช้โอกาสของการเล่นพื้นบ้านในเทศกาลสำคัญ

สู่ หมายถึง การเจรจาสู่ขอ

สา หมายถึงการที่ฝ่ายชายต้องให้การช่วยเหลือฝ่ายหญิง หากฝ่ายหญิงลำบากไม่มีพี่น้อง ก็ต้องช่วยทำงานรับใช้ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทน หากฝ่ายหญิงไม่เรียกสินสอด ฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเพื่อช่วยทำมาหากิน ในกรณีนี้ เป็นการปฏิบัติต่อกันก่อนแต่งงาน เมื่อถึงพิธีแต่งงาน ฝ่ายชายจึงนำฝ่ายหญิงสู่บ้านของตน เป็นการฝากเนื้อฝากตัวแก่ฝ่ายชายให้ช่วยดูแลอย่างปลอดภัย

ส่ง เป็นขั้นตอนการเลี้ยงส่งตัวเจ้าสาว หมอพิธีจะเป็นผู้ทำขวัญบ่าวสาวก่อนเข้าเรือนหอ พร้อมทั้งสอนข้อควรประพฤติปฏิบัติต่อกันในการครองเรือน

สำหรับพิธีในวันแต่งงานนั้น ฝ่ายชายพร้อมเพื่อนเจ้าบ่าวสวดเสืฮีนำลามาทำพิธีไหว้แกนและฝับรรพบุรุษที่กะล่อห้องของบ้านฝ่ายหญิง แล้วจึงนำขันหมากออกมาไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง หลังจากนั้นจึงมีการส่งตัวเจ้าสาวไปยังบ้านฝ่ายชาย

ในปัจจุบันอาจมีพิธีทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพุทธมนต์ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว และมีการเลี้ยงพระ ให้เสร็จสิ้นก่อนเวลา 10.00 นาฬิกา จากนั้นก็จะทำพิธีตามแบบไทยทรงดำ ซึ่งจะเสร็จสิ้นในช่วงเช้านั้น

ประเพณีการแต่งงานของไทยทรงดำแฝงทั้งคุณธรรมและจริยธรรมให้คู่บ่าวสาวได้รู้จักการประพฤติปฏิบัติต่อกัน และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาในมงคลชีวิต 38 ประการ

จากที่กล่าวถึงประเพณีกินดอง แสดงออกถึงคุณธรรม เรื่อง ความกตัญญูตเวที มงคล 38 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 ทิศ 6 หิริโอตตปปะ และความสามัคคี

นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำก็ยังยึดถือประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทยพุทธในภาคกลาง เช่น การทำบุญตักบาตรตอนเช้า ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า แห่เทียนพรรษา เวียนเทียนรอบโบสถ์ในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา เป็นต้น ส่วนผู้สูงวัยจะเข้าวัดปฏิบัติอุโบสถศีล ถือศีล 8 และเจริญภาวนา ปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านประเพณีของชาวไทยทรงดำที่รับมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ชาวไทยทรงดำก็ยังคงสอดแทรกวัฒนธรรมการเช่นไหว้ผีไว้ในวิถีปฏิบัติแทบทุกประเพณี(อัครวัฒน์ บุญสูงเพชร. 2561 , สัมภาษณ์)

บทสรุป

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องแถนและผี มีการเช่นไหว้ทั้งแถนและผี เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูตเวที หลังจากพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิต ทั้งในด้านความเชื่อ ด้านวิถีชีวิต ด้านพิธีกรรม และด้านประเพณี ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร จึงมีการทำบุญใส่บาตร ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ส่วนการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจะเป็นพิธีเกี่ยวกับการทำบุญเลี้ยงพระในพิธีขึ้นบ้านใหม่ มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมในพิธีศพ มีการนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีแต่งงานให้คู่บ่าวสาว แม้กระทั่งในพิธีเสนเรือน พิธีเสนตัวและพิธีปาดตง ในปัจจุบันก็คงมีการนิมนต์พระมาร่วมพิธี เช่น การบั้งสุกุลเป็นบั้งสุกุลตาย สะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ส่วนในประเพณีสังกรานต์ก็มีการสงฆ์พระพุทธรูป สงฆ์พระสงฆ์ และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีการบวชจะถือปฏิบัติตามขั้นตอนทางพระพุทธศาสนาทุกอย่าง ในด้านวิถีชีวิตยึดปฏิบัติการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ อยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ไม่ฟุ้งเฟ้อในการใช้จ่ายนิยมบริโภคพืชผักผลไม้ที่หาได้ในชุมชนตามฤดูกาล บริโภคแต่พอประมาณและให้อุทิศสู่ลักษณะ ในด้านที่อยู่อาศัยเน้นการประหยัดไม่ให้สิ้นเปลือง วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านจึงเป็นการนำเอาวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยทรงดำภาคกลาง ไม่ว่าจะเป็นในด้านความเชื่อ วิถีชีวิต พิธีกรรมและประเพณี มักจะแฝงได้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ดังนี้ ความกตัญญูตเวที หลักสัจธรรมของชีวิต หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ กรรมและผลของกรรม พรหมวิหาร 4 มงคล 38 ทิศ 6 หลักพิธีกรรม 5 สาราณียธรรม 6 อุปหานียธรรม 7 ศีล 5 หิริโอตตปปะ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเมตตาอารี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ความอดทนอดกลั้น ความไม่เห็นแก่ตัว การปล่อยวาง ความสำรวม ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ทิศา สี่หมากสุก. (2558). วิเคราะห์ปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมของไทยทรงดำ : กรณีศึกษาเขตตำบลหนองปรัง อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบุรี. ดุษฎีนิพนธ์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าพระยา. (2507). ประวัติการของจอมพลและมหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต). กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.
- บุญมี ปาริชาติธนกุล. (2546) ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งบ้านไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง..
- บุปผา บุญทิพย์. (2543). คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี.(2551) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอซีต.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต).(2539) การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2546)ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย.(2542) โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : ความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง. นครปฐม : สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมุตราชนบุรี.(2548) กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย.
- สุกัญญา จันทะสุน.(2538) ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด: การศึกษา “พิธีเสนเรือน” ของลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก. หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อนุนานราชชน.(2506) พระยา.ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.
- อภิญวัฒน์ โพธิ์สาร. (2552). สารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง. มหาสารคาม: หจก.อภิชาติการพิมพ์.